

Notícia bibliogràfica d'estudis lingüístics i literaris (2015-2017)

Albert Aragonés Salvat

En l'última notícia bibliogràfica publicada en el número 6 de la revista *beCeroLes* (2016) vam comentar les novetats aparegudes fins l'any 2014. Comentem ara les novetats d'ençà.

Entre les obres generals d'interès dialectal, a més a més de l'aparició dels volums 7 (2014) i 8 (2016) de l'*Atlas lingüístic del domini català* i del volum 5 (2015) del *Petit atlas lingüístic del domini català*, dirigit per Joan Veny,¹ cal destacar l'aplicació informàtica en línia *Estratigrafia dialectal*, obra de Maria-Pilar Perea i Germà Colón, que mostra d'una manera molt gràfica la progressió de 174 unitats semàntiques i l'aparició dels respectius geosinònims al llarg del temps; la publicació en línia de l'edició digital de l'*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* (ALPI)² i el llibre *Els parlars valencians* (Universitat de València, 2017), de Vicent Beltran Calvo i Carles Segura-Llopes, que ha obtingut el Premi IEC de Lexicografia i Onomàstica Joan Coromines 2017.

Un cas a part és el monumental *Diccionari de fraseologia. Segles XVII-XXI* (Universitat de València, 2017), de Joaquim Martí Mestre, i la *Gramàtica històrica de la llengua catalana* (Barcelona: Abadia de Montserrat, 2016), de Mar Batlle, Joan Martí i Castell, Josep Moran i Joan Anton Rabella, que recull i integra les aportacions més significatives fins al moment, amb la peculiaritat que dedica una part a la sintaxi de l'oració composta.

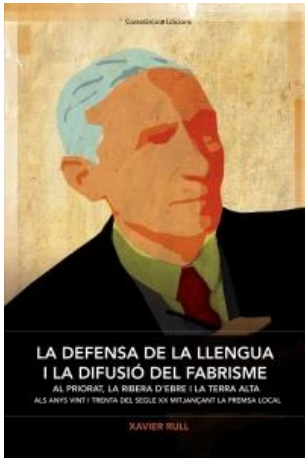
En l'àmbit de les publicacions d'estudis dialectals de l'àmbit d'actuació del CEL, cal destacar la publicació de tres llibres: *Vocabulari de la Terra Alta* (L'autor, 2016), d'Anton Monner i Estopinyà, que recull de més de 10.000 paraules de la parla popular de la comarca de la Terra Alta; el segon volum del *Vocabulari de Catí*.

¹ Des de l'any 2014, aquests materials estan disponibles a Internet al portal *Atlas lingüístic del domini català*. [En línia:] <<http://aldc.espais.iec.cat/>>.

² Navarro Tomás, Tomás. *Atlas Lingüístico de la Península Ibérica* (ALPI), I. Fonética. Madrid: 1962. [En línia:] <<http://alpi.csic.es/es/publicaciones/>>.

Oficis, càrrecs i estats (Associació Cultural Tossal de la Nevera, 2016), de Joan Puig, amb un estudi d'Àngela Buj Alfara i la transcripció de l'enyorat Pere-Enric Barreda; i *El parlar de Càlig. Anàlisi fonètica, morfològica, sintàctica i lèxica* (Benicarló: Onada, 2016), de Berta Sans Monroig, un estudi monogràfic que descriu i analitza la llengua parlada en aquesta localitat del Baix Maestrat.

Recomanem també la síntesi de l'estat dels estudis dialectals del tortosí «La dialectologia catalana a la Universitat Rovira i Virgili. Els microatles lingüístics de les comarques de l'Ebre», publicada per Pere Navarro Gómez a *Estudis Romànics*, núm. 39 (2017), p. 361-374.

L'altra publicació que mereix un lloc destacat és *La defensa de la llengua i la difusió del fabrisme. Al Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta als anys vint i trenta del segle XX mitjançant la premsa local* (Valls: Cossetània, 2015), de Xavier Rull. En aquest treball Rull descriu els mecanismes de difusió del fabrisme a les comarques del Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta als anys vint i trenta del segle XX a través de la premsa local entre 1921 i 1936. Les revistes analitzades, totes quinzenals, són *El Llamp* (Gandesa, 1921-1934); *Priorat* (Falset, 1922-1923 i 1930-1936); un únic número de *Publicacions del Casal Nacionalista de Capçanes* (Capçanes, 1923); *La Riuada* (Móra d'Ebre, 1927-1930); *Tivissa* (Tivissa, 1928-1931) i *La Ribera* (Móra d'Ebre, 1932-1934).

Seguint una altra línia, s'han publicat dos vocabularis il·lustrats en clau d'humor d'expressions i paraules seleccionades de la pàgina del grup de Facebook *Paraules Ebrengues: Lo llibre* (Paraules Ebrengues, 2015; 2a ed. Cossetània, 2016) i *Lo llibre 2* (Cossetània, 2016).

Els premis i les beques han estat un altre estímul a la recerca lingüística i molt en especial la Beca Joan Veny que atorga l'Institut Ramon Muntaner (IRMU).

La IV Beca Joan Veny 2013 va recaure en l'estudi *La varietat lingüística geogràfica del Baix Ebre i el procés d'estandardització. Manteniment i pèrdua de formes pròpies*, presentat pel nostre amic i company Carles M. Castellà, que darrerament ha guanyat el XVII Premi Ciutat de Tortosa 2017 pel treball *Cultura popular, folklore i etnologia del Baix Ebre. Recull de mots, dites, creences, supersticions i etnotextos*. Aquests treballs són un avanç de la seua tesi doctoral en curs sobre la parla del Baix Ebre.

La V Beca Joan Veny 2016 va ser concedida a Esteve Valls, professor de la Universitat de Barcelona, pel projecte *La incidència de l'efecte frontera en l'autonomització de la llengua a la cruïlla catalanoaragonesa*, que tracta de

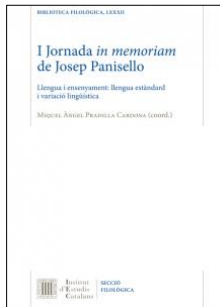
l'impacte de la frontera administrativa en l'evolució del català a banda i banda de la Franja. Valls vol demostrar que la pèrdua dels trets lingüístics propis de la Franja, es deu més a la pressió de la llengua castellana que no pas la catalana.

Pel que fa als treballs universitaris cal felicitar Sílvia Veà Vila per la tesi doctoral *L'onomàstica de Vinebre* (Universitat Rovira i Virgili, 2015), dirigida per Pere Navarro, un estudi que inventaria la toponímia i antroponímia del municipi de Vinebre (Ribera d'Ebre) a partir de fonts orals i escrites (des del segle XIV).

Una altra tesi doctoral, que en aquest cas ja ha estat publicada, és *El diccionari inèdit de C. M. G. Una aproximació al valencià del segle XIX* (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2016), de Josep Ribera Ribera, basada en el manuscrit conservat a la Biblioteca de l'Ajuntament de València, *Voces castellanas y su equivalencia en valenciano. Voces valencianas y su equivalencia en castellano*, datat el 1825 i signat per un autor que es va amagar sota les inicials C. M. G. L'edició i estudi d'aquest diccionari inèdit fa palesa la relació de l'autor amb la parla tortosina.

També felicitem Núria Gil Bordes pel treball final de grau de Filologia Catalana titulat *Formes i usos de l'article definit masculí al Sénia* (Universitat de Barcelona, 2014), disponible al Dipòsit Digital de la Universitat de Barcelona.

Les jornades i congressos, com és habitual, és el punt de trobada i intercanvi que permet als estudis difondre més fàcilment els seus treballs i aquests darrers anys han tornat a ser molt freqüents.

Els dies 5 i 6 de maig de 2015, es va celebrar a Jesús (Baix Ebre) la **III Jornada in memoriam de Josep Panisello**, que duia per títol “La llengua catalana. Context sociopolític i dinàmica sociolingüística”, amb les intervencions de Miquel Àngel Pradilla, que va presentar el llibre *La catalanofonia. Una comunitat del segle xxi a la recerca de la normalitat lingüística* (Barcelona: IEC, 2015), Natxo Sorolla i altres.

Precisament, l'Institut d'Estudis Catalans ha publicat finalment el recull de comunicacions de la primera jornada celebrada a Jesús, els dies 28 i 29 de març de 2008: Pradilla, Miquel Àngel (coord.). *I Jornada in memoriam de Josep Panisello. Llengua i ensenyament: llengua estàndard i variació lingüística* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2017).

Els dies 17 i 18 d'octubre de 2015, Móra d'Ebre i Ascó van ser els escenaris de la **Jornada d'Onomàstica de la Ribera d'Ebre. IV Jornada de la Societat d'Onomàstica. VII Jornada d'Estudis Locals i Territorials Carmel Biarnès**, centrada sobretot en la toponímia i antroponímia actual o pretèrita, oral o escrita, de la Ribera d'Ebre i comarques veïnes. En la publicació *Noms de lloc i de persona de*

la Ribera d'Ebre i altres estudis d'onomàstica (Flix: Centre d'Estudis de la Ribera d'Ebre, 2016), trobem les aportacions d'una vintena d'estudis referits a l'àmbit del tortosí de Pere Navarro, Àngela Buj, Ventura Castellvell, Olga Cubells, Maite Cot, entre altres.

També ha aparegut la publicació de les *Jornades de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans a Móra la Nova (17 i 18 d'octubre de 2014)* (Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Institut Ramon Muntaner, 2016), a cura de Joaquim Mallafrè i Miquel Àngel Pradilla, on podem llegir les intervencions d'Olga Cubells, Natxo Sorolla, Núria Grau, Josep S. Cid i Carles M. Castellà, entre altres.

El dimecres 24 de maig del 2017 es va celebrar la **Jornada de Llengua als Mitjans de Comunicació de les Terres de l'Ebre** promoguda pels Serveis Territorials de Cultura a les Terres de l'Ebre i organitzada per la Direcció General de

Política Lingüística, amb la intenció de difondre les novetats normatives de l'IEC, arran de la publicació de l'*Ortografia* i la *Gramàtica de la llengua catalana*, en la qual van intervindre Albert Aragonés, Carles M. Castellà, Mònica Montserrat, Àngela Buj i Jordi Duran.

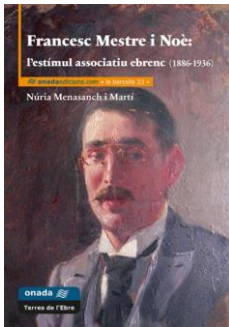
Per últim destaquem el **Congrés "Joan Coromines i el País Valencià"**, que es va celebrar a Vinaròs i a Rossell els dies 25, 26 i 27 de maig del 2017, gestat de la mà de tres membres de la Secció Filològica de l'IEC vinculats al Maestrat, José Enrique Gargallo, Vicent Pitarch i Miquel-Àngel Pradilla, amb la col·laboració especial de l'Ajuntament de Vinaròs i de l'entitat Maestrat Viu. En el congrés hi van participar dinou estudiosos de reconeguda trajectòria en l'àmbit de la lingüística i de la filologia com són Maria Pilar Perea, Antoni Ferrando, Germà Colón, Lluís Gimeno, Joseph Gulsoy, Brauli Montoya, Josep Martines i

Joan Veny, entre altres, que van analitzar des de diferents perspectives l'aportació valenciana del lingüista i etimòleg Joan Coromines (1905-1997).

Una altre motiu d'encontre que propicia l'estudi de la llengua i la literatura és la celebració d'aniversaris.

En aquest sentit, la commemoració del naixement de **Francesc Mestre i Noé**, que va coincidir amb el centenari de la publicació del *Vocabulari català de Tortosa*, podem dir que ha estat prou fecund. Una mostra d'això són, en primer lloc, els dos cicles de conferències organitzats pel Centre Associat de la UNED a Tortosa, el primer, durant els mesos d'abril i maig, i el segon, entre l'octubre i el desembre del 2016, sota el títol "150è aniversari del naixement de Francesc Mestre i Noé i del 200è aniversari del naixement de Jaume Tió i Noé", on una desena d'estudiosos van tractar l'època i l'obra de Jaume Tió, i temes tan diversos com l'Associació de

Prensa Tortosina, el patrimoni artístic de Tortosa, l'inici del catalanisme ebrenc, la gènesi del *Vocabulari català de Tortosa* de Mestre i Noé, etc.

L'altre fet que demostra que la commemoració no ha caigut en un sac buit és la publicació de dos llibres de Núria Menasanch i Martí: *Francesc Mestre i Noé: l'estímul associatiu ebrenc (1886-1936)* i *Biografia de Francesc Mestre i Noé. Cronista de Tortosa* (Benicarló: Onada, 2016); i la recuperació d'un treball inèdit de Mestre i Noé: *Fenòmens atmosfèrics. Versions i refranys populars recollits a Tortosa* (L'Estel, 2016), a cura de Ramon Miravall.

Pel que fa als aniversaris, recordem també els actes d'homenatge a l'escriptor Artur Bladé i Desumvila en el 20è aniversari de la seua mort, organitzats pels Serveis Territorials de Cultura de les Terres de l'Ebre i l'Institut Ramon Muntaner el dia 14 de gener a Móra d'Ebre i el dia 22 de gener del 2016 a Tortosa.

Els premis i reconeixements tampoc no han faltat aquests darrers anys.

Joan Beltran i **Artur Quintana**, dos dels grans estudiosos del dialecte tortosí i membres corresponents de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (el primer, des del 2016), aquests darrers anys han rebut diferents premis i merescuts reconeixements. L'any 2016 els dos han estat distingits amb la Creu de Sant Jordi, que atorga el govern de la Generalitat de Catalunya. A més a més, Artur Quintana ha rebut el premi «Lo Grifonet» 2015, que atorga Òmnium Cultural de les Terres de l'Ebre; i Joan Beltran ha estat homenatjat per l'Ajuntament de Tortosa en les II Jornades de Patrimoni Literari Ebrenc 2016 i per les universitats a les Terres de l'Ebre en un acte celebrat el dia 24 de novembre del 2016, a l'aula magna del campus Terres de l'Ebre de la URV.

En el capítol de reconeixements, volem destacar els actes organitzats per la comissió de l'Any **Manuel Pérez Bonfill**, en motiu de celebrar-se l'any 2016 el seu 90è aniversari, entre els quals hi ha el nomenament de Fill predilecte de Tortosa, el dia 29 de gener; el reconeixement acadèmic que les tres universitats amb seu a Tortosa (UOC, UNED i URV) el dia 3 de març al Campus Terres de l'Ebre de la URV; i la concessió del seu nom a la biblioteca municipal de Campredó, el dia 21 d'abril.

Per últim, no podem oblidar el Premi Mestre de Mestres atorgat al nostre estimat mestre i company **Manel Ollé** el 13 de març 2015, a l'Ajuntament de Tortosa, i el premi Actuació Cívica 2014 atorgat per la Fundació Lluís Carulla al professor, escriptor i company nostre **Emigdi Subirats** el 24 de novembre de 2014 al Saló de Cent de l'Ajuntament de Barcelona.

Les fires, jornades i trobades literàries del nostre territori han aconseguit consolidar-se i han continuat repetint-se, any rere any: la **Fira del Llibre Joan Cid i Mulet** (9a ed., 2017), a Jesús, a mitjan abril; la **Fira del Llibre Ebrenc** (14a ed., 2017), a Móra d'Ebre, que organitza també la Jornada del Llibre Ebrenc i la fira d'espectacles literaris **Litterarum** (10a ed., 2017), a principis de juny; la **Fira del Llibre d'Ares del Maestrat** (4a ed., 2017); la **Trobada d'Autors Ebrencs al Matarranya**, a l'agost, l'última de les quals (7a, 2012) es va fer a Vall-de-roures i Arnes; i finalment les **Jornades de les Lletres Ebrencs** (12a ed., 2017), que organitza la Biblioteca Comarcal Sebastià Juan Arbó a Amposta, i les **Jornades de Patrimoni literari ebrenc** (3a ed. 2017), que organitza la Biblioteca Marcel·lí Domingo a Tortosa.

A totes aquestes trobades periòdiques hem d'afegir el primer **Fòrum de Literatura del Món Rural**, una iniciativa que cerca de reflexionar sobre la cultura per a reforçar els vincles entre Catalunya, la Franja i el País Valencià, organitzat a Ulldesconca el 7 de maig del 2016 pel col·lectiu Terra de Cruïlla, entre altres; i dos iniciatives de Maestrat Viu: la **Festa per la Llengua a Benassal**, celebrada el dia 5 de juny del 2016; i l'**Estiu Literari al Maestrat, celebrada entre el 9 de juliol i el 2 de setembre 2017**, on destaca la Trobada literària del Maestrat que es va fer a la Biblioteca Municipal de Traiguera, on es va parlar de la literatura popular catalana al Maestrat i l'obra literària de Sofia Salvador, Alfred Giner Sorolla, Manel Garcia Grau i Armando Vericat.

Acabem aquesta ressenya amb dos notícies puntuals. La primera és l'admissió en el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC de la paraula *ebrenc -a*, una petició feta per la Fira del Llibre Ebrenc que, amb aquest propòsit, va organitzar una jornada científica el 14 de març del 2015. La segona és l'emissió de l'informatiu televisiu *Al dia Territori Sénia*, produït conjuntament per Canal Terres de l'Ebre i la televisió de proximitat Nord, amb seu a Morella, amb la col·laboració de Vídeo Ascó Televisió i el suport de la Xarxa, des de l'abril del 2016. La seua àrea de cobertura inclou quatre comarques catalanes (el Montsià, el Baix Ebre, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta), tres de valencianes (els Ports, l'Alt Maestrat i el Baix Maestrat) i una d'aragonesa (el Matarranya).